

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

รูปแบบการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive Study) โดยใช้วิธีการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของชมรมผู้สูงอายุวัดอินทาราม ซึ่งเป็นกระบวนการประเมินผลตนเอง สร้างความรู้ร่วมกัน และทำงานร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของชมรมและผู้ทำการศึกษา โดยผู้ศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของชมรม มีส่วนร่วมในการกำหนดประเด็นและเนื้อหาการประเมินผล ร่วมออกแบบการประเมิน ร่วมเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งดำเนินงานตามผลการประเมิน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ประเมินผลการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพของชมรมผู้สูงอายุวัดอินทาราม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

ประชากรเป็นผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุวัดอินทาราม จำนวน 102 คน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของชมรมผู้สูงอายุ คือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขสถานีอนามัยดงป่าสัก ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

กลุ่มตัวอย่าง ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่าง แบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยคัดเลือกในกลุ่มคณะกรรมการบริหารชมรม จำนวน 10 คน กลุ่มสมาชิกที่มาร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอ จำนวน 8 คน กลุ่มสมาชิกที่มาร่วมกิจกรรมไม่สม่ำเสมอ จำนวน 8 คน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขของสถานีอนามัยบ้านดงป่าสัก เพื่อเป็นตัวแทนในการสนทนากลุ่ม ซึ่งทำการสนทนากลุ่มจำนวน 4 ครั้ง หลังจากสนทนากลุ่มแล้วได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกที่บ้านของสมาชิกชมรม จำนวน 8 คน เป็นสมาชิกที่อยู่หมู่บ้านอินทาราม จำนวน 4 คน และเป็นสมาชิกชมรมที่อยู่ต่างหมู่บ้าน จำนวน 4 คน (หมู่ 2 จำนวน 2 คน และ หมู่ 16 จำนวน 2 คน)

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถามตามเกณฑ์ชี้วัดของการประเมินผลตามวัตถุประสงค์ของชมรม ดังนี้ การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ การสมัครเข้าเป็นสมาชิกชมรม การพบปะและประชุมกลุ่มของสมาชิกชมรม กฎเกณฑ์ข้อบังคับของชมรม การบริหารจัดการชมรม การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างสมาชิกชมรมและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข การช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก การดำเนินกิจกรรมของชมรม การดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของชมรม
2. แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก ในประเด็นเรื่อง ประวัติของชมรมผู้สูงอายุ เหตุผลการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรม ประสบการณ์การเข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุ การบริหารงานของคณะกรรมการชมรม การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของชมรม ประโยชน์ของการเป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุ และกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพของชมรม
3. กล้องถ่ายรูป ใช้บันทึกภาพปรากฏการณ์ กิจกรรมต่างๆ ในชุมชน และกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ
4. เทปบันทึกเสียง เพื่อใช้บันทึกในขณะที่สัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่ม
5. แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม เพื่อใช้บันทึกข้อมูล จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการประชุมกลุ่ม

การควบคุมคุณภาพและเครื่องมือ

แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม และแนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้น ได้นำไปให้ผู้ทรงวุฒิซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคมและการวิจัยในชุมชน และอาจารย์ที่ปรึกษา ตรวจสอบเครื่องมืออีกครั้งเพื่อให้เกิดความถูกต้อง ชัดเจน และครอบคลุมวัตถุประสงค์ในการศึกษา หลังจากปรับปรุงแล้วจึงนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

เก็บรวบรวมข้อมูลในกลุ่มตัวอย่างที่มีความสมัครใจเข้าร่วมการศึกษา โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาและวิธีดำเนินการศึกษาให้กลุ่มตัวอย่างรับทราบโดยละเอียด โดยข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ จะวิเคราะห์เป็นภาพรวมของชมรมผู้สูงอายุวัดอินทาราม ตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่

การรวบรวมข้อมูล

การศึกษาคั้งนี้ ผู้ศึกษาทำการเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกับคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุวัดอินทาราม ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขอหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถึงนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ สาธารณสุขอำเภอไชยปราการ เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการ ให้ทราบ และขออนุญาตเก็บข้อมูลในพื้นที่

2. ประสานขอความร่วมมือระดับพื้นที่คือ สถานีอนามัยบ้านดงป่าสัก ชมรมผู้สูงอายุวัดอินทาราม

3. ประสานกับกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมการศึกษา เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษา และขอความร่วมมือ พร้อมทั้งอธิบายถึงการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

4. การรวบรวมข้อมูล การศึกษาคั้งนี้ เป็นการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องของชมรมผู้สูงอายุวัดอินทาราม ขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูล มีดังนี้

4.1 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของชมรมผู้สูงอายุ ร่วมตัดสินใจว่าจะทำการประเมินผล ในเรื่องการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของชมรมผู้สูงอายุวัดอินทาราม

4.2 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของชมรมผู้สูงอายุ ร่วมกำหนดตัวชี้วัด และเกณฑ์สำหรับใช้ในการประเมินผล

4.3 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของชมรมผู้สูงอายุ ร่วมกำหนดวิธีการ แหล่งข้อมูล และสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลเพื่อการประเมินผล

4.4 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของชมรมผู้สูงอายุ ร่วมจัดทำแผนการเก็บและรวบรวมข้อมูล

4.5 ดำเนินการรวบรวมข้อมูล โดย

4.5.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลทุกัญมิ จากทะเบียน และสมุดบันทึกกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุวัดอินทาราม ทะเบียนบันทึกกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุของสถานีอนามัยดงป่าสัก

4.5.2 การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

4.5.2.1 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ศึกษาได้ติดต่อประสานงานกับประธานชมรมผู้สูงอายุ ในการช่วยประสานงานกับสมาชิกเพื่อการจัดการสนทนากลุ่ม การสนทนากลุ่มดำเนินการ จำนวน 2 ครั้ง โดยในครั้งแรก จัดสนทนากลุ่มในกลุ่มสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมของชมรมสม่ำเสมอ และครั้งที่ 2 จัดสนทนากลุ่มในกลุ่มสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมของชมรมไม่สม่ำเสมอ โดยทั้ง 2 ครั้ง จะมีประธานกรรมการ เลขานุการ และเหรัญญิกของชมรม เข้าร่วมสนทนากลุ่มด้วย โดยประเด็นการสนทนาเป็นแนวคำถามตามเกณฑ์ชี้วัดของการประเมินผลตามวัตถุประสงค์ของชมรม คือ การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ การสมัครเข้าเป็นสมาชิกของชมรม การพบปะและประชุมกลุ่มของสมาชิกชมรม กฎเกณฑ์ข้อบังคับของชมรม การบริหารจัดการชมรม การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างสมาชิกชมรมและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข การช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก การดำเนินกิจกรรมของชมรม และการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพของชมรม โดยใช้คำถามปลายเปิด เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นและทัศนคติของตนเอง โดยที่ผู้ศึกษาเป็นผู้ดำเนินการสนทนาและผู้ช่วยทำหน้าที่บันทึกลงในสมุดบันทึก พร้อมกับบันทึกเสียงและบันทึกภาพ

4.5.2.2 การสังเกต (Observation) ผู้ศึกษาเลือกใช้วิธีการสังเกตทั้งการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

1) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและไม่ให้ผู้ร่วมสนทนากลุ่มหรือผู้ถูกสัมภาษณ์รู้ว่ากำลังถูกสังเกตอยู่ โดยใช้ควบคู่ไปกับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีอื่นๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์ และการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ วัดอินทาราม

2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้ศึกษาได้สังเกตการทำกิจกรรมของชุมชน และได้มีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น งานประเพณีขึ้นบ้านใหม่ งานศพ ฯลฯ นอกจากนี้ ยังเข้าร่วมกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมการรดน้ำดำหัวของผู้สูงอายุ การประชุมสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ฯลฯ เพื่อทราบประเด็นกิจกรรมของชมรม ปฏิกริยาทางสังคมของกลุ่มที่มีต่อชมรมผู้สูงอายุ

4.5.2.3 การสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์เชิงลึก

1) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการนี้กับ บุคคลในกลุ่ม อสม., ผู้นำชุมชน, กลุ่มแม่บ้าน, กลุ่มผู้สูงอายุในหมู่บ้าน โดยได้กำหนดประเด็นคำถามไว้กว้างๆ เป็นแนวทางสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการ เกี่ยวกับบริบทของชุมชน สภาพเศรษฐกิจและการ

ประกอบอาชีพของชุมชน โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน การให้การช่วยเหลือ สนับสนุนแก่ชมรมผู้สูงอายุ การดำเนินกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก ในกลุ่มสมาชิกของชมรมที่อาศัยอยู่ในบ้านอินทาราม และสมาชิกของชมรมที่อยู่ต่างหมู่บ้าน ในประเด็น ประวัติของชมรมผู้สูงอายุ เหตุผลการเข้าร่วม เป็นสมาชิกของชมรม ประสบการณ์การเข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุ การบริหารงานของ คณะกรรมการชมรม การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของชมรม ประโยชน์ของการเป็นสมาชิก ของชมรมผู้สูงอายุ และกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพของชมรม

5. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของชมรมผู้สูงอายุ ร่วมตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ผลการประเมิน โดยจัดทำในรูปการสนทนากลุ่ม

การตรวจสอบข้อมูล

เพื่อความครอบคลุมครบถ้วนในเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา การตรวจสอบ ข้อมูลจะกระทำไปพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูล โดยผู้ศึกษาจะใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยมีรายละเอียดดังนี้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2545, หน้า 129-130)

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้ มาถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบคือ การสอบแหล่งของข้อมูล แหล่งที่มา ที่จะพิจารณาในการ ตรวจสอบ ได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล ดังนี้

1.1 แหล่งเวลาหมายถึง ถ้าข้อมูลที่ได้ต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ เป็นการ ตรวจสอบข้อมูลในเวลาที่ต่างกัน ได้แก่ การเปลี่ยนช่วงเวลาที่จะได้รับข้อมูล

1.2 แหล่งสถานที่หมายถึง ถ้าข้อมูลที่ได้ต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่ เป็น การตรวจสอบข้อมูลในสถานที่ที่ต่างกัน ได้แก่ การเปลี่ยนสถานที่ที่ได้ข้อมูลเดียวกัน

1.3 แหล่งบุคคลหมายถึง ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลที่ได้จะเหมือนเดิม หรือไม่ เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลบุคคลที่ต่างกัน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลง แหล่งข้อมูลบุคคลให้หลากหลายออกไป

จากนั้นดูข้อมูลที่ได้จากจุดต่างๆ เหมือนกันหรือไม่ ถ้าหากว่าข้อมูลที่ได้มาซ้ำกันหรือ เหมือนกัน ผู้ศึกษาถือว่าข้อมูลนั้นเป็นข้อมูลจริงแล้วจึงจะบันทึกไว้

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษา ใช้การสังเกต ควบคู่กับการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบ ซึ่ง

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมภาคสนามนั้นต้องมีความชัดเจน ครบถ้วนสมบูรณ์ และครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษา สามารถตอบปัญหาของการศึกษาได้ชัดเจน สอดคล้องกับกรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้ ดังนั้นผู้ศึกษา จึงได้ทำการตรวจสอบข้อมูลทุกครั้งที่ทำการศึกษาข้อมูล และมีการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ จึงทำให้มีความสะดวกในการแยกแยะข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นของการศึกษา หากข้อมูลที่ได้ขาดความกระจ่างชัดในประเด็นใด ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาเจาะลึก โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตเข้าไปในประเด็นนั้น จนแน่ใจว่าข้อมูลที่ได้รับนั้นครบถ้วนสมบูรณ์ตามประเด็น จึงนำข้อมูลเหล่านั้นมาแยกแยะเป็นหมวดหมู่ ตามประเภทของข้อมูล จากนั้นจึงทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าดังที่ได้กล่าวมา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลด้านบริบทของชุมชน สภาพเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ โครงสร้างสังคม และวัฒนธรรม และประวัติของชมรมผู้สูงอายุ ผลการประเมินผลตามวัตถุประสงค์ของชมรมผู้สูงอายุ และผลการประเมินผลการดำเนินงานด้านส่งเสริมสุขภาพของชมรมผู้สูงอายุ ใช้การวิเคราะห์โดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลตามประเด็นต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ส่วนข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างวิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติเชิงพรรณนาด้วย ค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน